

Klaudia Cymanow-Sosin, Katarzyna Wysocka

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II

Reportaż radiowy jako przejaw dziennikarstwa jakościowego na przykładzie audycji w Radiu Kraków

Radio reportage as a manifestation of quality journalism on the example of a broadcast on Radio Krakow

ABSTRAKT

Tematem niniejszego artykułu jest poszukiwanie form narracji w reportażach radiowych, które są przejawem dziennikarstwa jakościowego w stacjach publicznych i najtrudniejszą formułą gatunkową w tym medium. Narracje nie są traktowane jako pojedyncze wypowiedzi bohaterów, ale jako całościowy przekaz do słuchacza z konkretnym przesłaniem.

W badaniu wszystkich reportaży, jakie ukazywały się w Radiu Kraków w okresie pandemii Covid-19, wykorzystana została metoda mediometryczna – analizy kontentu, odnosząca się do badań ilościowych (analiza zawartości) i jakościowych (analiza tekstu). Wyniki badań pokazały znaczącą dominację dwóch typów narracji, tj. katektycznej oraz storytellingowej. Wskazana klasyfikacja doprowadziła do opisania poszczególnych reportaży pod kątem faktora narracyjności i pozwoliła na sformułowanie wniosków o charakterze aplikacyjnym.

SŁOWA KLUCZE:

dziennikarstwo jakościowe, narracja, radio, reportaż

ABSTRACT

The subject of this article is the search for narrative forms in radio reports, which are a demonstration of quality journalism in public stations and the most difficult genre formula in this medium. The narratives are not treated as individual utterances of the characters, but as an overall message that aims to reach the listener with a specific message. The study of all reports that appeared on Radio Krakow during the Covid-19 pandemic used a method based on content analysis, referring to quantitative and qualitative research. The results showed a significant dominance of two types of narrative. First one is storytelling and the other is characterized by chaos, fragmentation and incoherence of the message. This classification led to the description of individual reports in terms of the narrative factor and made it possible to formulate conclusions of an applied nature.

KEYWORDS:

qualitative journalism, narrative, radio, reportage

„Ogólne ramy badań medioznawczych wyznaczają subdyscypliny: historia prasy i mediów oraz studia nad dziennikarstwem (zawód, misja, profesjonalizacja pracy dziennikarza, istota dziennikarstwa w kontekście dziennikarstwa jakościowego)”.

/I. Hofman/

WSTĘP

Reportaż to forma dziennikarstwa trudnego, poważnego, jakościowego¹, mocno osadzona w realiach świata, którego dotyczy – i to bez względu na to, czy posługuje się faktografią, czy też jest metaforą opisującą jakiś fragment świata poprzez użycie chwytów myśli. Gatunek ten w Polsce jest niezwykle popularny, a „złote lata polskiego reportażu”, czyli dwie ostatnie dekady przed 1989 rokiem, wynikały przede wszystkim z faktu, że okazał się on wyjątkowo skutecznym sposobem eksponowania problemów społecznych. W czasach, w których przekazy medialne podlegały cenzurze, był to wentyl, jakim uchodziły na świat nurtujące Polaków kwestie społeczne, polityczne, kulturalne, zaś dziś – w dobie ścierających się idei: z jednej strony politycznej poprawności, a z drugiej rozszalałej swobody wyrażania się na każdy temat i w każdej formie, reportaż stanowi jakościowy przejaw opisu rzeczywistości.

REPORTAŻ – GATUNEK DZIENNIKARSTWA JAKOŚCIOWEGO

Można pytać, jak czyni to chociażby Fundacja Reporterów², czy dziennikarstwo jest dobrem publicznym? Wydaje się, że – gdyby przyjąć, że misją – zapisaną m.in. w Art. 21. *Ustawy o radiofonii i telewizji (Misja publiczna publicznej radiofonii i telewizji)*³ jest poszukiwanie prawdy, troska o wolność słowa, dociekliwość w kontrolowaniu władzy i patrzenie jej na ręce, jako niezaangażowanego politycznie i niezwiązanego z bieżącymi sporami politycznymi organu, wreszcie etyczne i zgodne z krajowymi oraz międzynarodowymi standardami służenie społeczeństwu, to rzeczywiście profesję tę można określić mianem dobra publicznego.

¹ I. Hofman, *Kierunki badań spuścizny Jerzego Giedroycia – perspektywa interdyscyplinarna*, „Res Historica” 2021 (52), 2021, s. 596.

² *Od dezinformacji do nienawiści – Fundacja reporterów*, www.fundacjareporterow.org (02.04.2022).

³ Art. 21. *Misja publiczna publicznej radiofonii i telewizji* w: *Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji*, <https://arslege.pl/misja-publiczna-publicznej-radiofonii-i-telewizji/k667/a51168/> (02.04.2022).

Walka z dezinformacją, która ostatecznie prowadzi do różnych form przemocy, w tym słownej, wyrażanej w mowie nienawiści, a nawet fizycznych form przemocy, co obserwujemy dziś tuż poza granicami Polski, to wyraz służby dziennikarza, reportera, reportażyisty wobec społeczeństwa.

Analiza powstawania i emisji reportaży pokazuje niezbicie, że dziennikarstwo jakościowe⁴ wymaga dużego nakładu czasu, sił, specjalistycznej wiedzy oraz środków. Aby przygotować reportaż potrzeba wnikliwej weryfikacji informacji, także poprzez wykorzystanie nowoczesnych technik i narzędzi dziennikarstwa. Reprezentacja różnych grup społecznych i nagłaśnianie ich problemów (diagnozowane przez autorów badań ilościowych: *Zmiana w dziennikarstwie. Kultura zawodowa polskich dziennikarzy*⁵) znajduje się w zakresie ważnych obowiązków dziennikarskich, zdaniem respondentów.

Dziennikarze powinni...	proc.
Przedstawiać różne opinie	93
Prezentować informacje obiektywnie	93
Krytykować niesprawiedliwość	91
Być niezależnymi od określonych interesów	91
Kontrolować władzę publiczną	88
Mówić prawdę bez względu na konsekwencje	87
Edukować społeczeństwo	86
Weryfikować rządowe deklaracje	85
Reprezentować różne grupy społeczne	83
Upraszczać i tłumaczyć	79
Być neutralnymi sprawozdawcami	78
Prezentować nowe idee	76
Mobilizować ludzi do działania	76
Wpływać na opinię publiczną	57
Dostarczać rozrywki	41
Dbać o zwiększenie dochodów przedsiębiorstwa medialnego	41

Ryc. 1. Ważność obowiązków dziennikarskich (w proc.).

Źródło: B. Dobek-Ostrowska, P. Barczyszyn, A. Michel, *Zmiana w dziennikarstwie. Kultura zawodowa polskich dziennikarzy (badania ilościowe)*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1(52), s. 11.

⁴ Por. R. Polak, *Dziennikarstwo i komunikacja społeczna – nowe wyzwania. Kierunki zmian w kształceniu w zakresie dziennikarstwa i komunikacji społecznej*, Rzeszów 2010.

⁵ B. Dobek-Ostrowska, P. Barczyszyn, A. Michel, *Zmiana w dziennikarstwie. Kultura zawodowa polskich dziennikarzy (badania ilościowe)*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1(52), s. 11–27.

REPORTAŻ W RADIU KRAKÓW

Tradycja stacji w zakresie reportażu radiowego jest długa i bogata, by przypomnieć chociażby postać Jacka Stwory, urodzonego i zmarłego w Krakowie (1918–1994) polskiego reportażyisty, autora cenionych audycji radiowych⁶. Gatunek ten jest cenionym w radiu publicznym od wielu lat. Kryzys tej formuły w radiach komercyjnych i częściowo – w radiostacjach społecznych wynika z ogromnego nakładu pracy, jaka musi zostać wykonana przed emisją. Przygotowanie profesjonalnego reportażu wymaga:

- zaangażowania i wysokich kompetencji dziennikarskich (osobowościowych i zawodowych);
- nakładu środków finansowych na wszystkich etapach pracy;
- czasu i możliwości przeprowadzenia *researchingu*;
- możliwości i umiejętności pracowników stacji w zakresie kompozycji i montażu materiału (kwalifikacje techniczne i technologiczne) oraz kompetencji dziennikarza w zakresie komunikacji interpersonalnej (tzw. kompetencje miękkie).

Wiele stacji nie pozwala swoim dziennikarzom na realizację tego typu materiałów ze względu na wysokie koszty przygotowania nawet jednego odcinka, nie mówiąc już o cyklach reportaży.

Polskie Radio oraz stacje regionalne, chcąc utrzymać wysoki poziom merytoryczny emitowanych materiałów oraz w nawiązaniu do misji, która przyświeca tym radiostacjom, inwestują w rozwój dziennikarzy, którzy zajmują się tym gatunkiem wypowiedzi radiowej. Przykładem jest Studio Reportażu i Dokumentu, które powstało 1 sierpnia 1998 roku jako samodzielna jednostka producencka Polskiego Radia i największa w polskim radiu publicznym struktura od lat profesjonalnie zajmująca się reportażem radiowym. Materiały, które powstają w ramach studia, od wielu lat goszczą na antenach Polskiego Radia. Emisje i reemisje dotyczą zarówno Polskiego Radia, jak i rozgłośni regionalnych i ich rozszczepeń, m.in. słuchaczy: Jedyńki, Trójki i Czwórki oraz radiostacji w poszczególnych województwach.

⁶ Zmarły w 1994 roku Jacek Stwora został uhonorowany przez środowisko, bowiem od 1995 przyznawane są stypendia dla młodych reportażyistów jego imienia oraz odbywa się Seminarium Reportażu w Kazimierzu.

Reportażysty analizowanego Radia Kraków deklarują: „Docieramy do każdego miejsca w Małopolsce. Pokazujemy ciekawych ludzi i interesujące zjawiska. Interwenujemy i pokazujemy problemy, z jakimi borykają się nasi słuchacze”⁷.

W 2021 roku została w ramach Rady Programowej Radia Kraków, którego współautorka tekstu jest wiceprzewodniczącą⁸, dokonana ewaluacja reportażu na antenie stacji. W ramach realizacji tego zadania red. Andrzej Stawiarski wyodrębnił zakresy tematyczne w reportażach radiostacji. Wśród dominujących zagadnień znalazły się:

- tematyka społeczna – rozumiana jako aktywność na rzecz społeczną, w tym przede wszystkim problemy związane z sytuacją osób chorych na Covid w Polsce i na świecie (dzięki emisji reportażu o pomocy dla chorych na Covid w Peru, znacząco zwiększyły się wpłaty na rzecz zbiórki „Paczki dla Peru” uruchomionej przez Katarzynę Jawor, co było tematem jednego z programów; stąd można wskazać na edukacyjny i uświadamiający charakter działań dziennikarskich),
- tematyka kulturalna – z podkreśleniem programów o muzyce poważnej, w tym przede wszystkim operowej (promocja opery i operetki), co wynika z kompetencji i pasji redakcji reportażu w stacji radiowej (np. ukazanie postaci młodej, utalentowanej kompozytorki walczącej z chorobą w reportażu „Esemerem”),
- tematyka historyczna – obejmująca tematy rocznicowe i jubileusze ważnych postaci historycznych (m. in. reportaż o jubileuszu 500-lecia dzwonu Zygmunta, materiał archiwalny w 100-lecie urodzin krakowskiego mistrza krawiectwa Józefa Turbasy, reportaż o ataku terrorystycznym na WTC).

Wniosek Rady, uwzględniony w *Protokołe nr 8/VII/2021 z posiedzenia Rady Programowej Radia Kraków S.A. z dnia 18.10.2021 roku* wskazuje na to, że Radio Kraków przedstawia bardzo zróżnicowaną tematykę w emitowanych reportażach, a poszczególne materiały cechuje znakomity warsztat dziennikarski. Eksperti dostrzegli także, że reportaż to forma uhonorowania dziennikarstwa twórczego

⁷ Reportaż w Radiu Kraków, <https://www.radiokrakow.pl/audycje/reportaz-w-radiu-krakow/> (04.04.2022).

⁸ Rada Programowa Radia Kraków, <https://bip.radiokrakow.pl/pl/460/0/rada-programowa.html> (02.04.2022).

i jakościowego⁹, a równocześnie wymagająca, czasochłonna i kosztochłonna forma dziennikarstwa radiowego. Postulatem była propozycja jeszcze większej wymiany reportażu pomiędzy rozgłośniami radiowymi oraz wsparcie debiutujących dziennikarzy (którzy wprowadzają do mediów publicznych nowoczesne spojrzenie w zakresie tematycznym, personalnym i technologicznym) za sprawą przydzielenia im opieki poprzez doświadczonych i nagradzanych radiowców, którzy znają specyfikę zawodu reportażysty jako dziennikarza „dręczonego ciekawością”.

REPORTAŻYSTA JAKO DZIENNIKARZ DRĘCZONY CIEKAWOŚCIĄ

Misją dziennikarza-reportażysty jest obecność w terenie i poszukiwanie interesujących spraw i osób, które są warte opisanie i upublicznienia w mediach. Niekiedy, jak deklarują reportażysty stacji, temat jest wynikiem szerokich kontaktów interpersonalnych, ale także jest odzewem na głos słuchaczy stacji. Informacja o ważnym społecznie zjawisku dociera do sekretariatów wielu redakcji, ale status i misja zobowiązują nadawców publicznych do podejmowania takich kwestii. Inicjatorem zatem mogą być wierni słuchacze medium, któremu ufają¹⁰ i dzielą się problemowymi kwestiami w nadziei na ich rozpowszechnienie, a często także – rozwiązanie. Dziennikarz, mimo iż jego rolą jest przekaz informacji i opinii, dążące do obiektywizmu przekazywanie relacji wszystkich stron wyrażających zdanie na temat danej kwestii, przejmuje niekiedy rolę mediatora.

**Reportaż to forma uhonorowania
dziennikarstwa twórczego i jakościowego,
a równocześnie wymagająca, czasochłonna
i kosztochłonna forma dziennikarstwa
radiowego.**

⁹ Protokół nr 8/VII/2021 z posiedzenia Rady Programowej Radia Kraków S.A. z dnia 18.10.2021 roku.

¹⁰ K. Cymanow-Sosin, *Radio Kraków jako medium cieszące się dużym zaufaniem społecznym – analiza serwisów informacyjnych*, „Studia Socialia Cracoviensia” 9 (2017) nr 2 (17), s. 53–72.

Najważniejsze tematy podejmowane na antenie Radia Kraków w reportażach, to zagadnienia:

- społeczne,
- historyczne,
- obyczajowe,
- gospodarcze
- kulturalne,
- podróżnicze,
- śledcze,
- psychologiczne.

Celem ich emisji jest poinformowanie i uwrażliwienie opinii publicznej na ważne kwestie dotyczące życia społecznego.

Badacze tego gatunku wyznaczyli także reportaż jako gatunek „poszukujący”, tzn. szukający „odpowiedzi na pytanie, w jakim świecie żyjemy”¹¹. Jak pisze dalej Joanna Sikorzanka, przytaczając fragment jednego z programów: „Reportaż to ciągła sztuka wyboru – miejsc, ludzi, a potem zgromadzonego materiału”¹².

Dziennikarze podejmują się ich realizacji, zgodnie z zasadami, jakie wyznaczone zostały już na etapie wyodrębniania się tego gatunku. Zgodnie ze znaną definicją, sformułowaną przez jednego z czołowych polskich reportażystów, Ryszarda Kapuścińskiego, reportaż stara się przekazać prawdziwą i szczegółową relację o wydarzeniach bezpośrednio widzianych lub sprawach dokładnie udokumentowanych i – jak pisze Agnieszka Kuc, analizując dorobek autora *Podróży z Herodotem*: „Dobry reportaż nie jest prostym sprawozdaniem z miejsca zdarzenia. Za reportażem musi stać spójna, a w każdym razie pogłębiona wizja świata, pozwalająca umieścić fragment rzeczywistości, którą sprawozdaje reporter, w szerszym kontekście”.¹³ Kinga Klimczak pisząc tekst *Reportaż radiowy – definicja i podział*¹⁴ stwierdza, że już w latach sześćdziesiątych XX w. Józef Mayen napisał, iż reportaż

¹¹ J. Sikorzanka, *Sztuka reportażu radiowego - mikrokosmos dźwięków*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica” 2005, 7, s. 33.

¹² Jw., s. 35.

¹³ A. Kuc, *Podróże z Herodotem czyli jaki powinien być reporter?*, <https://kanonlektur.pl/wpisy/herodot-reportaz/> (04.04.2022).

¹⁴ K. Klimczuk, *Reportaż radiowy – definicja i podział*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica” 2011, 14, s. 123.

tw. *dźwiękowy*, tj. radiowy jest utworem heterogenicznym, zjawiskiem jeszcze bardziej płynnym i niesprecyzowanym niż reportaż pisany¹⁵.

Czym więc jest reportaż radiowy? Alina Słapczyńska, wybitna znawczyni teorii reportażu – ale i praktykujący dziennikarz i „człowiek radia” – pisze: „Reportaż jest gatunkiem publicystyczno-literackim. Punktem wyjścia do jego powstania staje się autentyczne zdarzenie i sprawdzalny zapis rzeczywistości. Podstawowym tworzywem literackim reportażu radiowego są relacje świadków, bądź bohaterów wydarzenia oraz tło dźwiękowe. Materiałem pomocniczym – służącym szerszemu odmalowaniu tła zdarzeń, pogłębieniu charakterystyki bohaterów, sformułowaniu pewnych uogólnień i nadaniu reportażowi formy artystycznej może być dokument pisany [...] a także utwór muzyczny¹⁶.”

Długa historia gatunku, której źródłem jest podjęcie *reportare* (należy je tłumaczyć jako „odnoszę” lub „donoszę”) realizowana jest z założeniem, iż wydarzenie, w którym uczestniczy dziennikarz albo dociera do jego świadków, to realne fakty, które zostają przełożone na język radiowy (przekaz audialny) przy uwzględnieniu spektrum reportażysty, ale bez uwzględnienia jego osobistego, odautorskiego komentarza¹⁷.

Marcel Łoziński, znakomity dokumentalista, opisując sztukę reportażu pisał, iż jest to: „ujawnianie własnych przeżyć, lęków, kompleksów i marzeń, a także [...] eksploatawanie intymnego świata innych. My się za nimi chowamy. Mówimy o sobie ich ustami. Żeby dotrzeć do swojego bohatera, musisz najpierw dotrzeć do siebie i poczuć, jak to czasem boli¹⁸”. Dalej w artykule Sikorzanki czytamy także: „Reportażysta nie może być jedynie «beznamiętnym obserwatorem», nie może jednak również kierować się nadmiernymi emocjami, a już z pewnością nie powinien własnych emocji w swym reportażu przekazywać «wprost». Można to zrobić w inny sposób¹⁹”.

Troską profesjonalnego reportażysty jest to, by ostateczna opinia i sąd słuchacza, był wynikiem nabytej przez niego wiedzy, interpretacji podanych faktów

¹⁵ J. Mayen, Reportaż, w: tenże, *Radio a literatura*, Warszawa 1965, s. 116.

¹⁶ A. Słapczyńska, Cyt. Za: W. Ślusarski, *Polski reportaż radiowy*, „Życie Literackie” 1986, nr 14, s. 11.

¹⁷ *Teorie literatury XX wieku. Podręcznik*, red. A. Burzyńska, M.P. Markowski, Kraków 2007, s. 185.

¹⁸ J. Sikorzanka, *Sztuka reportażu...*, dz. cyt., s. 35.

¹⁹ Jw., 36.

oraz refleksji nad problemem. Stąd tak ważne jest użycie w przekazach takich sposobów wyrażania, jak forma opowiadania, w tym kluczowa narracja oraz użycie pozasłownych środków wyrazu. Można zauważyć, iż odmienne reakcje wywołuje reportaż tworzony w ramach narracji pierwszoosobowej, w stosunku do emisji autorskich wypowiedzi jednego lub kilku bohaterów przekazu.

Troską profesjonalnego reportażysty jest to, by ostateczna opinia i osąd słuchacza był wynikiem nabytej przez niego wiedzy, interpretacji podanych faktów oraz refleksji nad problemem.

Analiza zawartości przeprowadzona w ramach niniejszego badania pokazuje niezbicie, że w reportażu na równi z przekazem faktów osadzonych we właściwym kontekście, liczy się jakość opisu, m.in. umiejętność kompozycji reportażu przy użyciu środków stylistycznych (kompozycja fabuły, sposób opowiadania, użycie porównań i metafor, elips), a także efektów akustycznych (pauzy, oddechy, tło, podkład muzyczny etc.), które tylko podkreślają, a nie wynaturzają znaczenia materiału faktograficznego (reportaż jako przekaz o faktach jest gatunkiem posiadającym cechy dokumentu, ale przez zastosowanie zasady *pars pro toto* gatunek ten ma zdolność ukazywania esencji ludzkiej egzystencji).

Dziennikarze dokonują wyboru w kilku etapach. Są to:

- dostrzeżenie problemu,
- możliwość dotarcia do źródła,
- wybór aspektu tematu,
- zbieranie dokumentacji,
- planowanie i konstrukcja (schemat) poszczególnych materiałów,
- produkcja i postprodukcja (przygotowanie tła dźwiękowego i opracowanie muzyczne) oraz późniejszy montaż.

Podejmowanie pracy nad często wrażliwą tematyką, wymaga od dziennikarza wiedzy, kompetencji i umiejętności w zakresie komunikacji społecznej i sposobu funkcjonowania mediów, m.in.:

- użycia form retorycznych,
- stosowania figur myśli,
- angażowania środków poetyckich,
- wiedzy na temat struktur i sposobów wywierania wpływu,
- umiejętności oddzielenia informacji od opinii,
- znajomości granic między perswazją a manipulacją w mediach,
- użycia reguł konwersacyjnych.

Kuc pisze: „Reporter rekonstruuje rzeczywistość na podstawie tych faktów i danych, do których udaje mu się dotrzeć. Aby to się stało, kluczowa jest nie tylko umiejętność obserwacji, ale też stawiania właściwych pytań. Pytania, (...) niekiedy urastają do rangi środka artystycznego wyrazu, pozwalają wyrazić też ogrom niewiedzy, który stanowi rewers każdej odkrytej prawdy”²⁰.

Janina Jankowska, promotorka i założycielka wspomnianej inicjatywy, kierująca przez wiele lat Studium Dokumentu i Reportażu Polskiego Radia, powiedziała: „Nie ma w pracy dziennikarza bardziej fascynujących chwil, niż rozmowa z człowiekiem, który powierza nam swoje życie. Tworzenie, a także słuchanie reportażu radiowych jest sposobem poznania świata i nas samych. Przede wszystkim jednak staramy się służyć innym”²¹, a późniejsza redaktor naczelna Irena Piłatowska, twierdziła: „Jesteśmy lustrem, w którym odbija się świat i ludzie. Lustrem, w którym każdego dnia możecie się Państwo przeglądać. Na chwilę «zatrzymujemy bieg zdarzeń», by jak najdokładniej, z wielu stron i punktów widzenia pokazać to o czym się mówi, to co jest ważne, to na co mało kto zwrócił uwagę a czego przegapić nie warto”²².

W zakresie Radia Kraków redakcja, którą opiekuje się obecnie red. Ewa Szkurłat, pracuje w systemie szkoły mistrzów, gdzie nowi adepci sztuki dziennikarskiej początkowo współpracują z doświadczonym dziennikarzem (red. Anna Łoś, red. Joanna Gaska), by z czasem tworzyć niezależne materiały. Powstające tu reportaże zostały docenione w ramach wielu konkursów o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Miejsce jest także zarezerwowane dla przekazów, które wywodzą się z tradycji reportażu literackiego, a współcześnie odnoszą się do szerzej

²⁰ A. Kuc, *Podróże z Herodotem...*, dz. cyt.

²¹ *Studio Reportażu i Dokumentu | Studio Reportażu i Dokumentu*, <https://reportaz.polskieradio.pl/> (04.04.2022).

²² Jw.

rozumianej sfery kultury i sztuki, która w Krakowie, mieście związanym z tymi dziedzinami, jest szczególnie pożądana i cieszy się niesłabnącą popularnością wśród wiernych słuchaczy, nawet w czasach, które są dla takich obszarów jak: sztuka, nauka i kultura bardzo trudne (sytuacja pandemii, która w zakresie czasowym, wyznacza przestrzeń podjętej analizy zawartości).

Twórcy reportażu w Radio Kraków, co pokazują wcześniejsze studia nad tym zagadnieniem²³, a także opinie ekspertów, stoją na straży jakości produkcji radiowych.

O NARRACYJNOŚCI REPORTAŻU

„Reportaż jest bodaj ostatnim gatunkiem, który opiera się na głębokim spotkaniu z drugim człowiekiem” — pisze K. Michalak²⁴, a Kazimierz Wolny-Zmorzyński wielokrotnie sugerował, że obecność i aktywność podmiotu autorskiego w reportażu zależy najczęściej od podjętej tematyki, omawianego sposobu budowania narracji, ale także przyjętych metod pracy, wśród których wymienić można: wcielanie, uczestnictwo, pracę nad dokumentami czy źródłami wywołanymi²⁵. Można więc spotkać teksty, reportaże radiowe, telewizyjne, w których narrację budują bohaterowie i zdarzenia, a rola autora sprowadza się do rejestracji, selekcji i kompozycji materiału. W reportażach o przewadze ujęć sprawozdawczych, obecność reportażysty jest wręcz konieczna, uwiarygadnia bowiem prawdziwość przekazu. Odnosząc te uwagi do trzech wymienionych wyżej metod pracy reportażysty, można przyjąć, że tylko w tej pierwszej podmiot autorski jest najczęściej obecny w materiale, będąc jednocześnie obserwatorem i współuczestnikiem (a nawet sprawcą) opisywanych zdarzeń²⁶. O narracyjności reportażu radiowego pisała m.in. Kinga Sygizman²⁷ stwierdzając, że wielkie narracje tworzą się właśnie

²³ K. Cymanow-Sosin, *Perswazyjność w komunikacji wizerunkowej i języku*, Kraków 2020.

²⁴ K. Michalak Katarzyna, *Przeciwko „zglobalizowanej obojętności”. Reportażysta radiowy wobec problematyki uchodźczej w: Tropami retoryki stylistyki i dziennikarstwa* red. M. Worso-wicz, B. Fiołek-Lubczyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 256.

²⁵ Por. K. Wolny-Zmorzyński, A. Kozieł, *Genologia dziennikarska*, „Studia Medioznawcze” 2013 (3), s. 23–34, pod. W. Furman, A. Kaliszewski, K. Wolny-Zmorzyński, *Gatunki dziennikarskie, Specyfika ich tworzenia i redagowania*, Wyższa Szkoła Zarządzania w Rzeszowie, Rzeszów 2000.

²⁶ K. Wolny-Zmorzyński, A. Kozieł, *Genologia dziennikarska...*, dz. cyt., s. 33.

²⁷ K. Sygizman, *O narracyjności reportażu radiowego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2017, nr 1 (39), s. 83–99.

z „uważności” reportażysty i jego zaangażowania, a Katarzyna Rosner zauważyła, że „narracja” związana jest ze zmianą sposobu patrzenia na podstawową dla niej kategorię, tj. tożsamość i podmiotowość człowieka. Ta perspektywa wiąże się z „odchodzeniem od przedmiotowego czy substancjalnego rozumienia człowieka i zastępowaniu go ujęciem, które akcentuje specyficzną czasowość tego bytu²⁸”, gdzie narracja wyznacza sekwencją czasową: początek, meritum i zakończenie przekazu. Reportaż, poprzez odpowiedni sposób narracji, stawia egzystencję człowieka w polu zainteresowania medium. „Opowiadanie historii należy do najbardziej naturalnych form przekazu. Od zarania dziejów ludzie przekazywali sobie w ten sposób wiedzę o świecie, odreagowali stresujące doświadczenia i tworzyli własne wizerunki²⁹ – stwierdza Piotr Oleś i dr Małgorzaty Puchalskiej – Wasyl. Narracyjny sposób istnienia człowieka w świecie trafnie podsumowuje Paul Ricoeur, który określa osobę mianem *homo narrans*. „Narracje – opowieści mogą być rejestrowane i utrwalane za pomocą różnych mediów – druku, mediów audiowizualnych, ale też medium audialnego. Na to ostatnie medium, którego istotą jest dźwięk i jego dźwiękowa natura, (...). Historie dokumentalne opowiedziane za pomocą słowa dodatkowo wzmocnionego przez inne dźwięki oraz muzykę – co jest wyznacznikiem gatunkowym radiowego reportażu – konstruuują w wyobraźni odbiorcy obrazy, wykorzystując scenografię dźwiękową, stwarzają „widzialne światy”, wpływają na emocje. Brak obrazu sprawia paradoksalnie, że włącza się wyobraźnia słuchacza, uruchamia się prywatny film, a jego klimat, miejsce i bohaterowie zależą od wrażliwości odbiorcy, jego doświadczenia, relacji z innymi ludźmi. Zmysł słuchu ma niesamowite właściwości integrowania, dźwięk jest bowiem odbierany jako coś, co otacza, rozpościera się wokół, a nie naprzeciw³⁰”.

Reportaże radiowe zbudowane są z ciągów narracyjnych, tworzących ostatecznie jedną narrację, która mieści w sobie różnego rodzaju opowieści o zdarzeniach (tzw. historie tematyczne), o ludziach (biograficzne), dotyczące jednostkowych

²⁸ K. Rosner, *Narracja jako pojęcie filozofii współczesnej w: Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Fundacja „Centrum Międzynarodowych Badań Polonistycznych”, Warszawa 2004, s. 7.

²⁹ Oleś, M. Puchalska-Wasyl, *Tożsamość narracyjna czy polifoniczne ja?*, w: *Polifonia osobowości. Aktualne problemy psychologii narracji*, red. E. Chmielnicka-Kuter, M. Puchalska-Wasyl, Lublin 2005, s. 51–64.

³⁰ J. Bachura-Wojtasik, K. Sygizman, *Autonarracje w reportażu radiowym*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 4(12), s. 109.

(subiektywnych), ale ważnych społecznie zdarzeń z życia. Można powiedzieć, że swojego rodzaju autonarracje (kiedy bohater reportażu ujawnia własne przeżycia i zdarzenia jako postać pierwszoplanowa) oraz narracje o innych (najczęściej jest to narracja trzecioosobowa) składają się na narrację, która „porządkując osobiste doświadczenia w sensowną całość, jaką stanowi historia, powoduje uczucie ładu”³¹.

Reportaże radiowe zbudowane są z ciągów narracyjnych, tworzących ostatecznie jedną narrację, która mieści w sobie różnego rodzaju opowieści o zdarzeniach (tzw. historie tematyczne) i ludziach (biograficzne), dotyczące jednostkowych (subiektywnych), ale ważnych społecznie zdarzeń z życia.

ANALIZA ZAWARTOŚCI W KONTEKŚCIE NARRACYJNOŚCI REPORTAŻU – METODOLOGIA PODJĘTYCH BADAŃ

Metoda zastosowana w badaniach, mających na celu ukazanie korelacji między rodzajem narracji, a typem reportażu, to analiza zawartości. Walery Pisarek określił metodę tę jako „zespół różnych technik systematycznego badania strumieni lub zbiorów przekazów, polegającą na możliwie obiektywnym (w praktyce zwykle: intersubiektywnie zgodnym) wyróżnianiu i identyfikowaniu ich możliwie jednoznacznie skonkretyzowanych, formalnych lub treściowych, elementów oraz na możliwie precyzyjnym (w praktyce: zwykle ilościowym) szacowaniu rozkładu występowania tych elementów i na głównie porównawczym wnioskowaniu. Analiza taka ma zmierzać przez poznanie zawartości przekazów do poznania innych elementów i uwarunkowań procesu komunikacyjnego”³². Na podstawie

³¹ *Narracja jako sposób rozumienia świata*, red. J. Trzebiński, Gdańsk 2001, s. 51.

³² W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, s. 45.

wspomnianej definicji, a także innych, najpopularniejszych objaśnień, naukowcy Gilbert Shapiro i John Markoff wyróżnili pięć cech analizy zawartości, którymi są: naukowość, systematyczność, obiektywizm, powtarzalność oraz istotność³³.

Pierwsza ze wspomnianych właściwości – naukowość, jest przede wszystkim wyrazem działania według przemyślanego, racjonalnego schematu, a zarazem podejścia do zagadnienia pozbawionego emocji i subiektywizmu. To także oparcie stanowiska na naukowym i logicznym oglądzie świata. Systematyczność zaś oznacza konsekwentne stosowanie sprecyzowanych reguł i zasad w określeniu do materiału badawczego – każda treść ma być analizowana w ten sam sposób. Trzecia cecha analizy zawartości to obiektywizm, do którego należy odnosić się jako do idei, do której powinno się dążyć. Bezstronność oznacza, że osobiste przekonania nie powinny być czynnikiem wpływającym na wyniki przeprowadzanych badań. Powtarzalność osiągniętych rezultatów wskazuje, że przeprowadzone badania przy ich repetycji powinny wskazać ten sam wynik lub w przypadku, gdy inny naukowiec podejmie próbę objaśnienia tego samego tematu. Ostatnią cechą analizy zawartości jest istotność, której najważniejszym założeniem jest „zgodność pomiędzy pojęciami, zmiennymi i danymi a uogólnieniami wyników i ich odniesień do teorii”³⁴.

Pełna świadomość cech i właściwości analizy zawartości umożliwia jej pełne i skuteczne wykorzystanie w celu uzyskania najdokładniejszych wyników badań. W niniejszym artykule dzięki zastosowanej metodzie, powstała możliwość, by skutecznie i w precyzyjny sposób określić rozliczne cechy przekazu reportażu radiowego na podstawie audycji w Radiu Kraków.

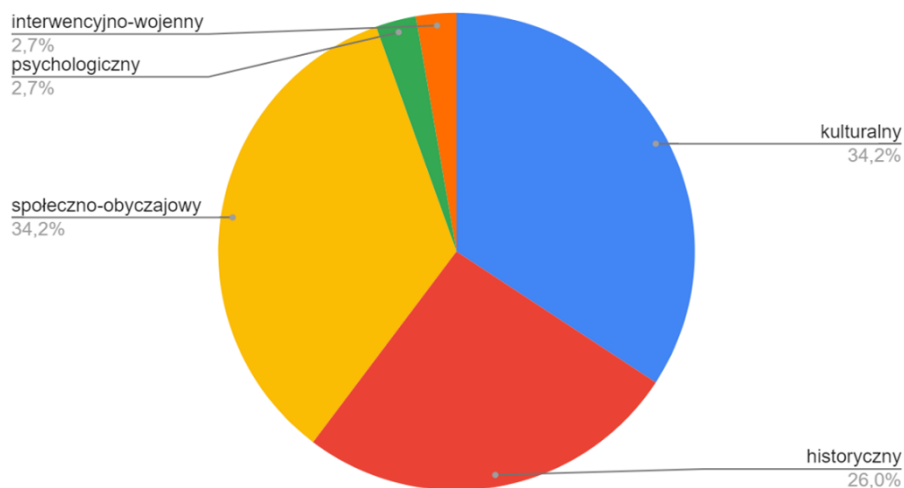
Analizie zawartości zostały poddane reportaże emitowane na antenie Radia Kraków w czasie od 27 marca 2020 r. do 23 stycznia 2022 r. Audycje nadawane były głównie w niedzielę w godzinach od 16:00 do 17:00. W wybranych przypadkach emisja reportażu miała miejsce w inne dni tygodnia, jednak o tej samej godzinie. To okres, podczas którego w Polsce rozpoczęła się i trwała pandemia Covid-19. Wówczas nadano 47 reportaży, których autorami byli: red. Ewa Szkurłat

³³ G. Shapiro, J. Markoff, *A Matter of Definition w: Text Analysis for the Social Sciences. Methods for Drawing Statistical Inferences from Texts and Transcripts*, ed. C.W. Roberts, Mahwah–New Jersey 1997, s. 12.

³⁴ J. Idzik, R. Klepka, *O analizie zawartości, czyli jak badać medialne obrazy świata?*, w: *Medialne obrazy świata. Tom 2. Polityka i bezpieczeństwo w relacjach medialnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2019, s. 13–19.

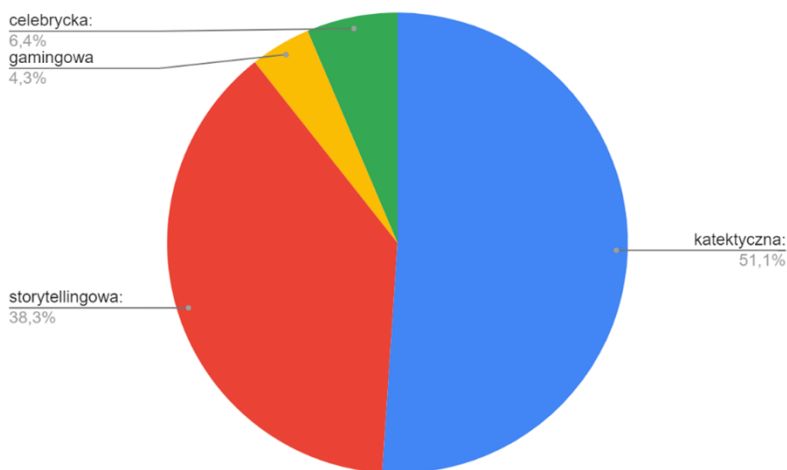
(38 reportaży), red. Anna Łoś w liczbie (7 reportaży), red. Joanna Gąska i red. Bartłomiej Grzankowski (po jednym raporcie),. Emitowana była także audycja powstała we współpracy red. Ewy Szkurłat i red. Anny Łoś. W 27 raportach występujący bohaterowie ujawniają swoją tożsamość poprzez przedstawienie się, zaś w 20 przypadkach występują jako postaci anonimowe. W raporcie radiowym autor ma możliwość prezentowania swojej osoby, swojego głosu w formie zadawanie pytań, dopowiadań, prowadzenia narracji. Z tej możliwości skorzystali twórcy 20 raportów, zaś w 27 nie wykorzystano tej sposobności.

Prawie pięćdziesiąt raportów emitowanych na antenie Radia Kraków poddano także analizie zawartości pod kątem prezentowanej tematyki. Wyodrębniono 9 kategorii raportów radiowych: kulturalny, społeczno-obyczajowy, podróżniczy, interwencyjno-wojenny, kryminalny, sądowy, sportowy, historyczny, psychologiczny. Najpopularniejsza kwestie, które podejmuje autorzy audycji radiowych to: problematyka społeczno-obyczajowa i kulturalna w tej samej liczbie, tj. po 34,2%. Na drugim miejscu uplasowała się tematyka historyczna (26% w całościowym zestawieniu 47. Raportów). Audycje z zakresu psychologii i o charakterze interwencyjno-wojennym miały po 2,7% udziału w całości. Audycje z zakresów: podróżniczy, kryminalny, sądowy, sportowy – nie odnotowano. Co istotne, jeden raport mógł być przyporządkowany do więcej niż jednej kategorii.

Ryc. 2. Kategorie raportów radiowych
Źródło: opracowanie własne

Drugim, istotnym z perspektywy niniejszych badań aspektem analizy reportaży radiowych był rodzaj występującej narracji. W celu jej określenia posłużono się współczesnymi formami narracyjnymi, występującymi między innymi w przekazach audialnych i audiowizualnych, grach komputerowych, a także w kompozycjach multimedialnych. Są nimi – według klasyfikacji Cymanow-Sosin, narracje: katektyczna, storytellingowa, celebrycka, gamingowa oraz amplifikowana³⁵. W reportażach radiowych wyemitowanych na antenie Radia Kraków, najpowszechniej występującym sposobem opowieści jest narracja katektyczna. Wyodrębnione zostały aż 24 takie przypadki. W drugiej kolejności była to narracja storytellingowa w 18. przypadkach, a dalej – narracja celebrycka w 3. reportażach, a także gamingowa w 2. audycjach. Nie odnotowano żadnego przypadku narracji amplifikowanej.

Ryc. 3. Rodzaje narracji występujące w reportażach radiowych
Źródło: opracowanie własne

Jak wskazano na podstawie analizy kontentu najliczniej występującym sposobem opowieści w reportażu radiowym jest narracja katektyczna. Charakteryzuje się ona wykorzystywaniem tylko pozornie niedopasowanych elementów,

³⁵ K. Cymanow-Sosin, *Lokowanie idei w reklamie. Studium analityczno-badawcze na podstawie treści w polskiej wersji serwisu YouTube*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 293–333.

które łączy jedna idea – estetyzm. Kluczem do zrozumienia tego typu narracji jest umiejętność interpretacji elementów pozornie rozłącznych, które są obecne na co najmniej kilku etapach konstrukcji przekazu. Osoba narratora nie jest sprecyzowana, a odbiorca otrzymuje fragmentaryczny opis parafabularny³⁶ i jest zaproszony do zintegrowania tego komunikatu. Okazuje się, że narracja katektyczna jest doskonałym sposobem przekazu w reportażach, których tematem przewodnim jest kultura. W przypadku reportaży radiowych wyemitowanych na antenie Radia Kraków, wspomniany sposób opowieści w zdecydowanej większości dotyczy tych przekazów, które opowiadają o spektaklach operetkowych bądź teatralnych i dotyczą scen Krakowa. Autorką wszystkich audycji w tym zakresie jest red. Ewa Szkurłat. Najczęściej bohaterami, a zarazem narratorami tego typu reportaży są: aktorzy, reżyserzy, scenarzyści, którzy opowiadają o etapach przygotowania do wystawienia sztuki, a jednocześnie o swoich przeżyciach wynikających z udziału w spektaklu. To zaś powoduje u odbiorcy nagromadzenie się emocji i przyjemności, wynikających z kontaktu z pięknem.

Najliczniej występującym sposobem opowieści w reportażu radiowym jest narracja katektyczna. Charakteryzuje się ona wykorzystywaniem na pozór niepasujących do siebie elementów, które łączy jeden spójny element – estetyzm.

Audycją kulturalną, która jest przykładem narracji katektycznej, był wyemitowany na antenie Radia Kraków 19 kwietnia 2020 r. reportaż pt. „Cyrulik Sewilski”. Tytuł ten odnosi się do nazwy opery komicznej autorstwa Gioacchina Rossiniego, prezentowanej w wersji Opery Krakowskiej. Reżyserem jest znany artysta – Jerzy Stuhr. Temat przewodni sztuki to miłość i żądza pieniądza. Nastrój tworzony jest poprzez wykorzystanie prostych i znanych motywów muzycznych i melodii, które

³⁶ K. Cymanow-Sosin, *Lokowanie idei w reklamie. Studium analityczno-badawcze na podstawie treści w polskiej wersji serwisu YouTube*, op. cit., s. 293–300.

powodują, że słuchacz ma poczucie szybkiego tempa akcji. Narrację w reportażu autorstwa Ewy Szkurłat cechuje także tajemniczość. Nie wiadomo, kto pełni w nim rolę narratora wiodącego. Twórca, pomimo swojego czynnego udziału w reportażu, pełni tam jedynie funkcję osoby dopowiadającej lub precyzującej wypowiedzi bohaterów. Uczestnicy świata przedstawionego wypowiadają się w pierwszej osobie liczby pojedynczej – opowiadając o swoich przeżyciach i doświadczeniach związanych z operą. Oznacza to, że głosy występujących nie są jednoznaczne i nie odnoszą się wzajemnie do siebie. Powoduje to zaciekawienie odbiorcy i skupienie się na odczuciu przyjemności, które wynika z emisji samych fragmentów arii operowej, jak i wspomnianych głosów. Takiej kompozycji towarzyszą przez większość czasu trwania reportażu, a przede wszystkim w przerwach między następującymi po sobie wypowiedziami, melodie wyśpiewywane podczas trwania spektaklu operowego. Narracja katektyczna w reportażu radiowym o charakterze kulturalnym buduje napięcie u odbiorcy w celu wzbudzenia w nim poczucia przyjemności. Jest swego rodzaju sztuką wzbudzania zainteresowania i emocji u słuchaczy, którzy z poszczególnych fragmentów wydobywają to, co dla nich najistotniejsze. Jest to przejaw idiosynkratycznego podejścia do odbiorcy przekazów.

W reportażach radiowych omawianych w niniejszym artykule narracja katektyczna często wykorzystywana jest ponadto w audycjach o tematyce historycznej, jednakże najczęściej z elementami tematyki kulturalnej poruszanej przy okazji dotykania przeszłości. Taki zabieg ma miejsce w aż 10 przypadkach. Jednym z nich jest wykorzystanie narracji katektycznej w audycji autorstwa red. Ewy Szkurłat pt. „Wibracje Zygmunta”, wyemitowanej na antenie Radia Kraków 26 września 2021 r. Opowiada ona o historii Dzwonu Zygmunta, który od ponad pięciuset lat znajduje się na wawelskiej dzwonnicy. W jubileuszowym, 2021 roku, Akademia Sztuk Pięknych ogłosiła projekt, w którym udział wzięli artyści z całego świata. Jego celem było stworzenie spektaklu multimedialnego zrealizowanego na podstawie tzw. *Open Call* – wezwania otwartego. Oznacza to, że twórcy nadsyłali do Krakowa swoje prace inspirowane wibracjami Dzwonu Zygmunta, a z nich opracowano jeden spektakl. Narracja w reportażu autorstwa red. Ewy Szkurłat wykorzystuje z całą pewnością narrację katektyczną. Także w tym przypadku żaden podmiot nie odgrywa wiodącej roli narratora. Wielokrotnie podczas trwania reportażu głos zabierała jego autorka, ale celem jej aktywności było uzupełnianie wypowiedzi bohaterów oraz tłumaczenie zwrotów wypowiedzianych przez zagranicznych artystów. Nie można jednak mówić o wiodącej roli osoby opowiadającej.

Postaci wypowiadają się naprzemiennie, a ich słowa funkcjonują niezależnie od siebie. Wypowiedzi nie dopełniają się wzajemnie, a każda z postaci mówi o własnych przeżyciach, doświadczeniach i skojarzeniach związanych zarówno z Dzwonem Zygmunta, jak i przygotowaniem spektaklu i tworzeniem dzieła wezwania otwartego. Elementem łączącym wypowiedzi bohaterów jest tylko dźwięk wydawany przez Dzwon Zygmunta. Reportaż, a przede wszystkim sposób prowadzenia jego narracji, budzi u odbiorcy poczucie przyjemności, a także wzniosłości chwili. Słuchacz dzięki wypowiedziom postaci ma świadomość, że uczestniczy w ważnym wydarzeniu, jakim jest 500-lecie zawieszenia wawelskiego Dzwonu. Przez ponad 27 minut trwania tej audycji, słuchacz z zestawienia słów osób wypowiadających, wyłania najistotniejsze aspekty, które następnie interpretuje w spójną całość na zasadzie osobistych skojarzeń. Jest to przejaw uznania dojrzałości słuchaczy tego typu audycji i oddanie im pola do własnej interpretacji.

**Kategoria medialnych typów narracji,
wyodrębniająca m.in. narracje typu
katektycznego, storytellingowego,
celebryckiego, gamingowego okazała się
funkcjonalna w odniesieniu do badanego
materiału, jakim był pełny zestaw reportaży
publikowanych w okresie pandemii
w regionalnej rozgłośni Radia Kraków.**

Z przedstawionych analiz wynika, że narracja katektyczna jest doskonałym narzędziem wykorzystywanym w reportażu radiowym w celu budowania opowieści o charakterze relacyjnym – zarówno kulturalnym, jak i historycznym. Co ważne, w drugim przypadku istnieje jasne powiązanie tematyki historycznej z tematyką kulturową. Wspomniany typ narracji wzbudza u odbiorcy przede wszystkim emocje i odczucia o charakterze przyjemnościowym. W związku z tym użycie tego typu opowieści ma wprowadzić słuchacza w intymny świat przedstawiony w taki sposób, by ten mógł sam odnaleźć właściwy dla niego sposób odbioru, przeżywania fabuły, recepcji, percepcji i interpretacji reportażu.

Na przykładzie reportaży emitowanych na antenie Radia Kraków można dostrzec wyraźną korelację między stosowaniem narracji katektycznej w reportażu radiowym, a poruszaniem dominującej w tym medium tematyki kulturalnej i historycznej.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przeprowadzone badania ujawniły potrzebę analizy przekazu reportażowego pod względem sposobu opowiadania, jaki został w nich wykorzystany. Kategoria medialnych typów narracji okazała się funkcjonalna w odniesieniu do badanego materiału, jakim był pełny zestaw reportaży publikowanych w okresie pandemii w regionalnej rozgłośni Radia Kraków.

Jak pokazały badania, niektóre z typów narracji lepiej dają się powiązać z tą formą gatunkową, jak np. narracja kataletyczna, która jest najczęściej wykorzystywana do zobrazowania dynamizmu bieżącej sytuacji w przedstawianym materiale oraz ujawnienia przeżycia bohaterów. Inne typy narracji przeznaczone są przede wszystkim do tego, by wzmacniać pewne typy osobowości, ale reportaże w Radiu Kraków jawią się najczęściej jako przekazy problemowe, tj. ukazujące jakieś zjawisko na tle historii czy kontekstu sytuacyjnego. W niektórych typach narracji łatwiej połączyć główną ideę przekazu z tematyką reportażu, inne dają się atrakcyjnie zwizualizować w przekazie audialnym, a na inne chętniej reaguje publiczność radiowa. Z pewnością jednak sposób wykorzystania narracji w tego typu komunikatach jest kluczowym sposobem budzenia zaciekawienia odbiorcy. Reportaż jawi się tutaj jako przejaw dziennikarstwa jakościowego, które niejako z lotu ptaka odzwierciedla to, co dzieje się rzeczywiście w życiu społecznym, kulturze i obyczajowości, a wyodrębnione narracje i ich frekwencyjność pozwalają nam oceniać korelacje pomiędzy rzeczywistością społeczną i zapośredniczoną medialnie.

BIBLIOGRAFIA

- Art. 21. *Misja publiczna publicznej radiofonii i telewizji w: Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji*, <https://arslege.pl/misja-publiczna-publicznej-radiofonii-i-telewizji/k667/a51168/> (02.04.2022.).
- Bachura-Wojtasik J., Sygizman K., *Autonarracje w reportażu radiowym*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2016, nr 4 (12), s. 107–119.

- Bolecki W., Nycz R., Fundacja „Centrum Międzynarodowych Badań Polonistycznych”, Warszawa 2004.
- Cymanow-Sosin K., *Perswazyjność w komunikacji wizerunkowej i języku*, Petrus, Kraków 2020.
- Cymanow-Sosin K., *Radio Kraków jako medium cieszące się dużym zaufaniem społecznym – analiza serwisów informacyjnych*, „Studia Socialia Cracoviensia” 2017, nr 9(2), s. 53–72.
- Cymanow-Sosin K., *Lokowanie idei w reklamie. Studium analityczno-badawcze na podstawie treści w polskiej wersji serwisu YouTube*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.
- Dobek-Ostrowska B., Barczyszyn P., Michel A., *Zmiana w dziennikarstwie. Kultura zawodowa polskich dziennikarzy (badania ilościowe)*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1 (52), s. 11–27.
- Hofman I., *Kierunki badań spuścizny Jerzego Giedroycia – perspektywa interdyscyplinarna*, „Res Historica” 2021, nr 52, s. 587–605.
- Idzik J., Klepka R., *O analizie zawartości, czyli jak badać medialne obrazy świata?*, w: *Medialne obrazy świata. Polityka i bezpieczeństwo w relacjach medialnych*, red. R. Klepka, J. Idzik, t. 2, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2019, s. 11–31.
- Klimczuk K., *Reportaż radiowy – definicja i podział*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica” 2011, nr 14, s. 123–133.
- Kuc A., *Podróże z Herodotem czyli jaki powinien być reporter?*, <https://kanonlektur.pl/wpisy/herodot-reportaz/> (04.04.2022).
- Mayen J., *Reportaż*, w: *tenże, Radio a literatura*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1965.
- Michalak K., *Przeciwko „zglobalizowanej obojętności”. Reportażysta radiowy wobec problematyki uchodźczej* w: *Tropami retoryki stylistyki i dziennikarstwa* red. M. Worsowicz, B. Fiołek-Lubczyńska, IBUK – Libra, Łódź 2019, s. 255–268.
- Narracja jako sposób rozumienia świata*, red. Trzebiński J., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001.
- Od dezinformacji do nienawiści – Fudancja reporterów*, www.fundacijareporterow.org (02.04.2022).
- Oleś P., Puchalska-Wasył M., *Tożsamość narracyjna czy polifoniczne ja?*, w: *Polifonia osobowości. Aktualne problemy psychologii narracji*, red. E. Chmielnicka-Kuter, M. Puchalska-Wasył, KUL, Lublin 2005, s. 51–64.
- Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Ośrodek Badań Prasoznawczych, Kraków 1983.
- Polak R., *Dziennikarstwo i komunikacja społeczna – nowe wyzwania. Kierunki zmian w kształceniu w zakresie dziennikarstwa i komunikacji społecznej*, Wydawnictwo Konsorcjum Akademickie: WSE w Krakowie, WSliZ w Rzeszowie, WSZiA w Zamościu, Rzeszów 2010.
- Protokół nr 8/VII/2021 z posiedzenia Rady Programowej Radia Kraków S.A. z dnia 18.10.2021 roku*.
- Rada Programowa Radia Kraków, <https://bip.radiokrakow.pl/pl/460/0/rada-programowa.html> (02.04.2022).

- Reportaż w Radiu Kraków*, <https://www.radiokrakow.pl/audycje/reportaz-w-radiu-kra-kow/> (04.04.2022).
- Rosner K., *Narracja jako pojęcie filozofii współczesnej w: Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Wydawnictwo IBL PAN, Warszawa 2004, s. 7–13.
- Shapiro G., Markoff J., *A Matter of Definition w: Text Analysis for the Social Sciences. Methods for Drawing Statistical Inferences from Texts and Transcripts*, ed. Roberts C.W., Mahwah–New Jersey 1997, s. 9–32.
- Sikorzanka J, *Sztuka reportażu radiowego - mikrokosmos dźwięków*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica” 2005, nr 7, s. 29–37.
- Studio Reportażu i Dokumentu | Studio Reportażu i Dokumentu*, <https://reportaz.polskie-radio.pl/> (04.04.2022).
- Sygizman K., *O narracyjności reportażu radiowego*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica” 2017, nr 1 (39), s. 83–99.
- Ślusarski W., *Polski reportaż radiowy*, „Życie Literackie” 1986, nr 14, s. 1; 11.
- Teorie literatury XX wieku. Podręcznik*, red. A. Burzyńska, M.P. Markowski, Kraków 2007.
- Wolny-Zmorzyński K., Kozieł A., *Genologia dziennikarska*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 3 (54), s. 23–34.

Biogram

dr hab. Klaudia Cymanow-Sosin – kierownik Szkoły Doktorskiej i dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach UPJPII; wcześniej z-ca dyr. Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, kierownik *komunikowania promocyjno-wizerunkowego*. Specjalizuje się w obszarze media i public relations. Wydawca programów telewizyjnych i radiowych, doradca ds. mediów, autorka: *Lokowanie idei w reklamie; Perswazyjność w komunikacji wizerunkowej i języku; Metafory we współczesnej reklamie; Etyczności w mediach – między pogardą a szacunkiem* (red.).
ORCID: 0000-0003-3248-9499

mgr Katarzyna Wysocka – doktorantka Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach i redaktor portalu Stacja7.pl. Główne zainteresowania badawcze: oddziaływanie mediów społecznościowych na decyzyjność przedstawicieli pokolenia iGen.